

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

організації життєстійкої поведінки. *Актуальні напрями практичної психології і психотерапії: матеріали VII Харківська наук.-практ. конференція (м.Харків, 2 березня, 2018 р.).* Харків. 2018. С.65-69.

5. Овчаров А.О. Роль пасіонарності в консолідації суспільства. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави.* 2013. Вип. 14. С.23-29.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

УДК:159.923

Корнійчук А.М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ДОРОСЛИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ ВЗАЄМИН З ДІТЬМИ

Анотація. Життєстійкість, як інтегральна характеристика особистості, що визначалася С.Мадді як «hardiness» (Maddi, 1994), дозволяє перетворити зміни навколишнього середовища у можливості людини. Значної уваги потребує вивчення проблеми життєстійкості особистості, здібної не лише пристосовуватися до умов, які склалися, але й усвідомлювати та змінювати навколишню дійсність,

своє життя, життя своєї сім'ї завдяки отриманому досвіду, що передбачає використання характеристик стійкості до життєвих ситуацій, їх пояснення та дає можливість особистості надалі багатогранно розвиватися. Для підтвердження результатів теоретико-емпіричних досліджень ми використали методичний інструментарій, спрямований на вивчення життєстійкості і особливостей сімейних комунікацій. Отримані результати діагностування надали можливість провести кількісний (кореляційний) аналіз показників явищ, що вивчаються, і проаналізувати їх співвідношення. Між показниками життєстійкості та показниками сімейних комунікацій отримано кореляційні значення, які підтверджують наявність специфіки сімейних комунікацій у дорослих членів сім'ї з різним рівнем життєстійкості. Застосування методу «асів» і методу «профілів» дали можливість провести якісний аналіз і отримати профілі сімейних комунікацій осіб з максимальним і мінімальним рівнями життєстійкості і визначити їх розбіжності.

Ключові слова: життєстійкість, сімейні комунікації, особистість, кількісний (кореляційний) аналіз, якісний аналіз, метод «асів», метод «профілів».

Abstract. Resilience, as an integral characteristic of personality, defined by S. Maddi as “hardiness” (Maddi, 1994), allows us to transform environmental changes into human capabilities. Considerable attention is required to study the problem of the resilience of an individual, capable not only of adapting to the existing conditions, but also of

realizing and changing the surrounding reality, one's life, and the life of one's family thanks to the experience gained, which involves the use of the characteristics of resilience to life situations, their explanation, and enables the individual to further develop in many ways. To confirm the results of theoretical and empirical research, we used methodological tools aimed at studying the viability and features of family communications. The obtained diagnostic results provided an opportunity to conduct a quantitative (correlation) analysis of the indicators of the phenomena under study and analyze their correlation. Correlation values were obtained between indicators of resilience and indicators of family communications, which confirm the presence of specific family communications in adult family members with different levels of resilience. The use of the “aces” method and the “profiles” method made it possible to conduct a qualitative analysis and obtain profiles of family communications of individuals with maximum and minimum levels of resilience and determine their differences.

Key words: resilience, family communications, personality, quantitative (correlation) analysis, qualitative analysis, “aces” method, “profiles” method.

З самого початку ХХІ століття відбуваються глобальні зміни українського суспільства, які породжують у особистості величезну кількість проблем. Їх наявність викликає інтелектуальне, духовне, емоційне і фізичне напруження, завдяки чому проблема життєстійкості особистості все частіше стає предметом

дослідження психологів. Воєнний час став випробуванням не лише для суспільства в цілому, але й для кожної окремої особистості. Життестійкість у таких умовах стає критично важливою як для виживання, так і для збереження людської гідності.

Психологічне явище життестійкості в контексті існування особистості в умовах війни розглядали у своїх наукових роботах С.Д.Максименко, Т.М.Титаренко, О.А.Чиханцова, Н.Е.Мілорадова, Л.А.Перелигіна, С.М.Кондратюк, В.В.Предко, С.Л.Кравчук, Т.О.Ларіна, А.Ю.Швалб та інші. Та складність виявляється не лише в тому, як зберегти особистісні цінності у процесі життєдіяльності на даному етапі життя дорослим людям, а в тому, як зберегти «своє обличчя», свою гідність, врівноваженість, спокій у стосунках з наймолодшими членами родини – зі своїми дітьми.

Існує чимало чинників, які перешкоджають виникненню позитивних батьківсько-дитячих взаємин та формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату в сім'ї.

Серед них виокремлюються: підвищення нервової напруги; посилення стресу та екстремальні ситуації, що негативно впливають на психологічний мікроклімат сім'ї; низька загальна та психолого-освітня культура міжособистісних стосунків; зайнятість батьків, особливо матерів, у суспільному виробництві і, як результат, формалізація відносин між дорослими та дітьми; збільшення кількості малозабезпечених сімей; скорочення тривалості та збіднення змісту спілкування в сім'ї; збільшення кількості розлучень, що призводять

до самотності батьків; неблагополучні, суперечливі сім'ї; збільшення кількості антигромадських сімей [1].

Метою даного повідомлення є викладення результатів теоретико-емпіричного дослідження життєстійкості дорослих членів сім'ї як чинника формування позитивних взаємин з дітьми.

Для діагностичної роботи були використані методики: «Тест-опитувальник життєстійкості (С.Мадді, модиф. О.Л.Луценко) і методика «Діагностика сімейних комунікацій» (А.Б.Холмогорова, С.В.Волікова). Вибірку дослідження склали дорослі члени (переважно, матері) 34-х сімей, які проживають у м.Одеса.

Спочатку було проведено кореляційний аналіз, котрий дав можливість точної кількісної оцінки ступеню узгодженості ознак. Важливо відзначити, що кореляція ще не означає наявності причинно-наслідкового зв'язку. Наявність кореляцій говорить про те, що між двома змінними існує зв'язок, а не про те, що одна із змінних є причиною, а інша – слідством [2].

Отже, в даній роботі за допомогою кореляційного аналізу ми групуємо простір заданих ознак і констатуємо взаємозв'язки між ними.

Розглянемо значущі коефіцієнти кореляцій між показниками життєстійкості дорослих членів сім'ї і показниками сімейних комунікацій, які надано в табл.1.

Аналіз даних, презентованих у табл.1, показує наявність як додатних, так і від'ємних значущих взаємозв'язків. Отже, показник життєстійкості залученості (Зал) демонструє додатний зв'язок з

показником ЕЕ (елімінування емоцій) на 5% рівні ($p < 0,05$).

Таблиця 1

Значущі кореляції показників життестійкості та сімейних комунікацій

Показники життестійкості	Показники сімейних комунікацій						
	К	ІТ	ЕЕ	ФНП	ЗБ	НВ	СП
Зал		-343*	405*				-384*
Контр		-348*			364*	389*	
ПрР	-388*	374*	-399*	390*		-366*	
ЗПЖ				407*		401*	

Примітка. 1) коми та нулі опущені; 2)* значущий кореляційний зв'язок на рівні $p < 0,05$; 3) умовні скорочення: Зал – залученість; Контр – контроль; ПрР – прийняття ризику; ЗПЖ – загальний показник життестійкості; К – критика; ІТ – індукування тривоги; ЕЕ – елімінування емоцій; ФНП – фіксація на негативних переживаннях; ЗБ – зовнішнє благополуччя; НВ – надвключеність; СП – сімейний перфекціонізм.

Значущий кореляційний від'ємний взаємозв'язок між показниками Зал (залученість) і ІТ (індукування тривоги) на рівні $p < 0,05$ вказує на можливі хвилювання, які виникають у дорослих стосовно дітей. Виявлено значущий від'ємний зв'язок показника Зал (залученість) з показником СП (сімейний перфекціонізм) на 5% рівні ($p < 0,05$). Показник контролю (Контр) показав додатні кореляційні зв'язки з показниками ЗБ (зовнішнє благополуччя) і НВ (надвключеність) – на 5% рівні ($p < 0,05$). Також даний показник життестійкості виявив і від'ємний зв'язок з показником ІТ (індукування

тривоги) теж на 5% рівні. Найбільшу частоту кореляційних зв'язків показників життестійкості демонструє компонент ПрР (прийняття ризику), що виявляє як додатні, так і від'ємні зв'язки з показниками компонентів сімейних комунікацій. Так, на 5% ($p<0,05$) даний показник демонструє значущі додатні кореляційні зв'язки з ІТ (індукування тривоги), ФНП (фіксація на негативних переживаннях). Від'ємні значення показник ПрР (прийняття ризику) продемонстрував із показниками контролю (К), елімінування емоцій (ЕЕ), надвключеності (НВ) – на рівні $p<0,05$. Показник ЗПЖ (загальний показник життестійкості) додатно пов'язаний з показниками ФНП (фіксація на негативних переживаннях) та НВ (надвключеність) – на рівні $p<0,05$.

Отже, результати кореляційного аналізу дозволяють припустити наявність специфіки сімейних комунікацій у дорослих членів сім'ї з різним рівнем життестійкості.

Для того, щоб цю наявність розглянути більш детально, був застосований метод «асів», за допомогою якого із вибірки обстежених (34 особи) за композитною оцінкою було сформовано дві групи: (Ж+) – група осіб ($n=4$) з максимальним значенням загального показника життестійкості; (Ж-) – група осіб ($n=3$) з мінімальним значенням показника життестійкості. На рис.1 надано профілі показників сімейних комунікацій саме цих двох груп осіб.

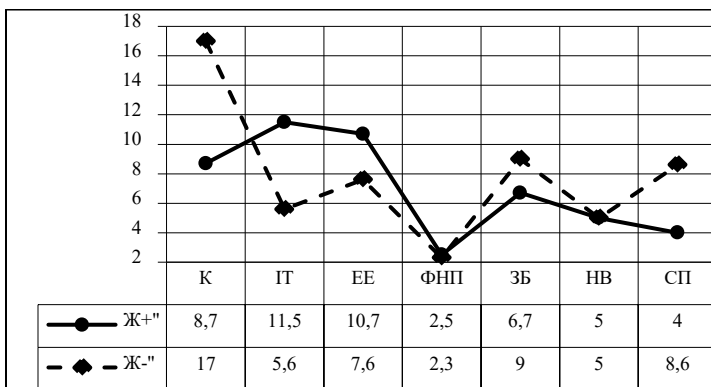

Рис.1. Профілі сімейних комунікацій осіб з різним рівнем життестійкості.

Візуальний аналіз профілів сімейних комунікацій осіб з різним рівнем життестійкості вказує на те, що значення кожного показника сімейних комунікацій на графіку є середнім арифметичним значень кожного конкретного показника. На осі ОХ розташовані показники сімейних комунікацій, що вивчаються нами, на осі ОУ – значення показників, виражене в стенах. Середня лінія ряду проходить через 10-й стел. Значення, що розташовані на площині вище середньої лінії ряду, характеризують високі показники сімейних комунікацій. Візуальний аналіз профілів дозволив описати особливості сімейних комунікацій осіб з високим і низьким рівнем життестійкості.

Так, представники групи з *високим рівнем* життестійкості характеризуються проявами опіки, батьківської тривоги, що пов'язано з труднощами подолання життєвих проблем, небезпеки, невдач, намаганням виявити надмірну опіку дітей, намагаючись

зробити все для того, щоб діти не відчули того, як це складно робити батькам. В сім'ях, практично, усіх обстежених, які мають високий рівень життєстійкості, розуміння усього, що відбувається у сімейних стосунках, виявляється на позитивному емоційному рівні, оскільки дорослі забороняють собі прояв негативних емоцій. Поведінка дорослих, їх дії є свідченням переконаності дорослих членів сім'ї у тому, що залученість усіх членів сім'ї до сімейних подій дає максимальний шанс отримати задоволення від прояву власної активності. Незважаючи на постійну підтримку один одного, члени сім'ї доволі часто виявляють негативні емоції, копіюючи і повторюючи те, як вони проявляються у оточуючих людей.

Представники групи з *низьким рівнем* життєстійкості виявляють надмірну критику в адресу дитини, коли вона виявляє негативні емоції або припускається помилок в будь-якій діяльності, намагаються постійно порівнювати свою дитину з іншими, більш успішними дітьми. Батьки постійно висловлюють своє невдоволення, спрямоване до дітей. Дорослі члени сім'ї, демонструючи оточуючим прекрасні сімейні стосунки, намагаються приховати ті труднощі, що супроводжують життєдіяльність сім'ї, намагаються залакувати, не виявляти перед оточуючими людьми ті проблеми, які супроводжують життєдіяльність даної сім'ї. В першу чергу, це стосується негативних емоцій, які ні в якому разі не можна виявляти «на людях» ні дорослим, ні дітям. Як і дорослим з високим рівнем життєстійкості, даним

членам сім'ї властиві прояви негативних емоцій, підключення до настрою інших людей, що ми пов'язуємо з умовами, в яких живуть сучасні українці.

Література:

1. Повалій Л.В. Специфіка батьківсько-дитячих взаємин у сучасній сім'ї. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць, Випуск 16, книга 1. С.233-240.

2. Саннікова О.П. Феноменологія особистості: вибрані психологічні праці. Одеса: СМІЛ, 2003. 256 с.

УДК:159.942+91

Лещенко І.А.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ І ТИПУ

Анотація. У статті представлено результати емпіричного дослідження емоційного вигорання батьків, які виховують дітей із цукровим діабетом І типу. Проаналізовано особливості трьох компонентів синдрому – емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції батьківських досягнень. Виокремлено специфіку емоційної взаємодії в родині. Отримані результати підкреслюють необхідність впровадження

Філонова К.С. Співвідношення показників схильності до саморуйнування з факторами особистості.....	310
Черножук Ю.Г., Сидоркіна Н.С. Зв'язок самоефективності та інтелекту особистості.....	321
Шварц А.І. Психологічна проникливість і емоційний інтелект.....	328
Якубовська Н.М. Копінг-стратегії осіб з різною схильністю до пасіонарності.....	337

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Корнійчук А.М. Життестійкість дорослих членів сім'ї як чинник формування позитивних взаємин з дітьми.....	346
Лещенко І.А. Емоційне вигорання батьків, які виховують дітей з цукровим діабетом і типу.....	355
Максименко Ю., Баран О. Психоемоційний стан осіб, які переживають кризу середнього віку.....	363
Масименко Ю.Б., Дойсан-Коровьонкова Н.В. Вплив особистісних факторів на схильність до маніпулятивної поведінки студентів.....	371
Масименко Ю.Б., Долженков О.О. Взаємозв'язок навчальної мотивації, копінг-стратегій та рівня емоційного вигорання у здобувачів.....	382
Максименко Ю.Б., Євсєєв М.О. Індивідуальні психологічні особливості проявів альтруїзму у підлітків.....	392
Санніков О.І., Юрчак А.О. Спонтанність як структурна складова рішимості особистості	402
Сапожнікова І.А. Агресивність підлітків різної статі: диференційний аналіз.....	413
Тарасенко А.М. Психологічні кореляти соціального інтелекту: емоційна стабільність, емпатія, відкритість і соціальний самоконтроль.....	422
Ткаченко О. Характеристика актуального стану сформованості комунікативного компоненту готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП.....	431
Черножук Ю.Г., Міщенко Г. Співвідношення параметрів креативності підлітків різної статі.....	439
Черножук Ю., Новіцька К. Зв'язок соціального інтелекту з креативністю.....	448